

УДОСКОНАЛЕННЯ СОРТОВОЇ ПОЛІТИКИ ЯК ВЕКТОР РОЗВИТКУ ВІТЧИЗНЯНОЇ ВИНОГРАДАРСЬКО-ВИНОРОБНОЇ ГАЛУЗІ

©2019 ФУРДАК М. М.

УДК 634.8:663.2

JEL: Q13

Фурдак М. М. Удосконалення сортової політики як вектор розвитку вітчизняної виноградарсько-виноробної галузі

Мета статті полягає в аналізі та обґрунтуванні пріоритетних напрямів розвитку вітчизняної виноградарсько-виноробної галузі в умовах інтеграції до світового ринку винограду та вина. Вивчаючи та узагальнюючи наукові розробки вітчизняних фахівців з даної тематики, було виявлено, що питання впровадження виваженої сортової політики у виноградарстві як вектора подальшого його сталого розвитку в умовах інтеграції до світового та європейського ринків у наукових публікаціях освітлене недостатньо. Проведений аналіз динамічного розвитку галузі на підставі офіційних статистичних даних дозволяє зробити висновок, що виноградарство та виноробство в Україні, маючи масштабний природний потенціал, знаходиться в глибокій кризі та на даний час є неконкурентоспроможними на світовому ринку. Визначено та обґрунтовано такі напрямки розбудови вітчизняної виноградарсько-виноробної галузі: упровадження технології «виноградного конвеєра» у виробництві столового винограду з акцентом на сорти ранніх строків дозрівання – як резерву підвищення економічної ефективності діяльності виноградарських підприємств; а також оптимізація кількості та якості технічних сортів винограду для виробництва виноробної продукції, що має позначитися на якості та, відповідно, конкурентоспроможності вітчизняного виноробного продукту. Перспективою подальших досліджень у даному напрямі є вивчення потенційної можливості виходу українських виноградарства та виноробства на конкурентоспроможний рівень, що відповідає регламентам і стандартам Європейського Союзу.

Ключові слова: виноградарство, виноробство, виноград, вино, столові та технічні сорти.

DOI:

Рис.: 1. Табл.: 4. Бібл.: 25.

Фурдак Маргарита Миколаївна – кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів, обліку та підприємництва, Херсонський державний університет (вул. Університетська, 27, Херсон, 73000, Україна)

E-mail: mfurdak84@gmail.com

УДК 634.8:663.2

JEL: Q13

Фурдак М. Н. Совершенствование сортовой политики как вектор развития отечественной виноградарско-винодельческой отрасли

Цель статьи заключается в анализе и обосновании приоритетных направлений развития отечественной виноградарско-винодельческой отрасли в условиях интеграции в мировой рынок винограда и вина. Изучая и обобщая научные разработки отечественных специалистов по данной тематике, было обнаружено, что вопрос внедрения взвешенной сортовой политики в виноградарстве как вектора дальнейшего его устойчивого развития в условиях интеграции в мировой и европейский рынки в научных публикациях освещен недостаточно. Проведенный анализ динамического развития отрасли на основании официальных статистических данных позволяет сделать вывод, что виноградарство и виноделие в Украине, имея масштабный природный потенциал, находятся в глубоком кризисе и в настоящее время неконкурентоспособны на мировом рынке. Определены и обоснованы такие направления развития отечественной виноградарско-винодельческой отрасли: внедрение технологии «виноградного конвейера» в производстве столового винограда с акцентом на сорта ранних сроков созревания – как резерва повышения экономической эффективности деятельности виноградарских предприятий; а также оптимизация количества и качества технических сортов винограда для производства винодельческой продукции, что должно сказаться на качестве и, соответственно, конкурентоспособности отечественного винодельческого продукта. Перспективой дальнейших исследований в данном направлении является изучение потенциальной возможности выхода украинских виноградарства и виноделия на конкурентоспособный уровень, соответствующий регламентам и стандартам Европейского Союза.

Ключевые слова: виноградарство, виноделие, виноград, вино, столовые и технические сорта.

Рис.: 1. Табл.: 4. Библ.: 25.

Фурдак Маргарита Николаевна – кандидат экономических наук, доцент кафедры финансов, учета и предпринимательства, Херсонский государственный университет (ул. Университетская, 27, Херсон, 73000, Украина)

E-mail: mfurdak84@gmail.com

УДК 634.8:663.2

JEL: Q13

Furdak M. M. Improving the Variety Policy as a Vector of Development for the National Viticultural and Winemaking industry

The article is aimed at analyzing and substantiating the priority areas of development of the national viticultural and winemaking industry in the conditions of integration into the global market of grapes and wine. Studying and generalizing the scientific developments of domestic specialists on this topic, it was found that the issue of introducing a balanced variety policy in viticulture as a vector of its further sustainable development in the context of integration into the global and European markets are not sufficiently covered in scientific publications. The carried-out analysis of the dynamic development of the industry on the basis of official statistics suggests that viticulture and winemaking in Ukraine, having large-scale natural potential, are in deep crisis and are now uncompetitive in the global market. Such directions of development of the domestic viticultural and winemaking industry are defined and substantiated: introduction of the technology of «grape conveyor» in the production of table grapes with an emphasis on the varieties of early maturation - as a reserve for increase of the cost-efficiency of the wine-growing enterprises; and the optimization of quantity and quality of technical grape varieties for the production of wine, which should affect the quality and, consequently, competitiveness of the national wine product. Prospect for further research in this direction is studying the potential for Ukrainian viticulture and winemaking to reach a competitive level, in line with the regulations and standards of the European Union.

Keywords: viticulture, winemaking, grapes, wine, table and technical varieties.

Fig.: 1. Tabl.: 4. Bibl.: 25.

Furdak Margarita M. – PhD (Economics), Associate Professor of the Department of Finance, Accounting and Entrepreneurship, Kherson State University (27 Universytetska Str., Kherson, 73000, Ukraine)

E-mail: mfurdak84@gmail.com

З огляду на світові тенденції функціонування ринків виноробної продукції та свіжого винограду, динамічне зростання споживання вина, посилення конкуренції з боку країн – лідерів виноробства та зважаючи на необхідність імплементація положень Угоди про асоціацію України з ЄС, перед Україною постає питання щодо підвищення якості та конкурентоспроможності власної виноградної та виноробної продукції. Тому на перший план виходить необхідність визначення стратегічних орієнтирів щодо реорганізації функціонування виноградарсько-виноробної галузі, спрямованих на проведення адекватної виваженої політики її подальшого розвитку з метою забезпечення взаємовигідних конкурентоспроможних економічних відносин між Україною та країнами світу.

Виноградарство та виноробство є одними з найстаріших галузей суспільного господарювання, а отже, їх розвиток завжди був в полі зору дослідників та науковців, у тому числі й українських: Авідзби А. М., Анісімової Н. Ю., Антофій Н. М., Бузні А. Г., Волинкіної Д. Б., Дятла В. М., Загоруйко В. А., Карташової О. Г., Коевої Ж. В., Короткової О. В., Магійович Р. І., Матчиної І. Г., Мулюкиної Н. А., Рибінцева В. О., Рудневої М. Г., Сілецької Н. В., Тарасюк А. В., Фурдак М. М., Червенева І. І., Черемісіної С. Г., Шальневої В. В., Шацької Е. Ш., Шибаніної О. В. тощо.

Питанням визначення стратегічних напрямків виведення з глибокої кризи та подальшого сталого розвитку виноградарства та виноробства в Україні та її регіонах, системному аналізу найважливіших проблем галузі та пошуку шляхів їх вирішення, як теоретичного, методологічного, так і практичного характеру саме в сучасних умовах глобалізації світового ринку та досконалої міжнародної конкуренції також приділено чимало уваги з боку вітчизняних науковців, як з ім'ям у науці, так і молодих учених-початківців: Агеева І. М. [1, с. 58–66], Петричко М. М. [2, с. 31–37], Кучеренко В. М. [3], Гаркуша О. Ю. [4], Белоус І. В. [5], Каламан О. Б. [6, с. 64–68], Фурдак М. М. [7], Бондаренко С. А. [8]. Зокрема, спробам пошуку нових рішень щодо виведення вітчизняного виноградарства і виноробства на кардинально новий, конкурентоспроможний світовий рівень присвячено ряд дисертаційних досліджень останніх років [3; 4; 7; 8].

Проте ряд проблем, пов'язаних з реформуванням виноградарства і виноробства, визначення векторів їх подальшого розвитку в умовах інтеграції до світового та європейського ринків, залишаються недостатньо вивченими та вимагають більш детального опрацювання. Зокрема, не повною мірою розроблено аналітичні та практичні заходи в напрямку забезпечення збалансованої сортової політики у виноградарстві – як столовому, так і технічному. Недооцінено розуміння того, що вітчизняне виноградарство та виноробство потребують не просто подальшого розвитку, а кардинальних якісних перетворень – як методологічних, так і практичних, що мали б забезпечити

підвищення конкурентоспроможності української виноградарсько-виноробної продукції та дали б змогу гідно представляти її на європейському та світовому ринках

Метою даної статті є визначення першочергових стратегічних напрямків розвитку національного виноградарства і виноробства, відповідно до яких Україна мала б проводити свою політику нормативно-правового, фінансового, економічного та соціального регулювання галузі з метою виведення її на якісно новий конкурентоспроможний світовий рівень.

Найбільшим виробником винограду у світі в абсолютному і відносному вимірах впродовж багатьох років є Китай, який вирощує більше 40% від загального обсягу винограду; значна питома вага у світовому виробництві цієї культури останніми роками належить також Індії (коливається близько 13%), Туреччині (більше 10%), а також країнам ЄС і США. Отже, найбільшими імпортерами свіжого винограду у 2018 р. в Україну традиційно стали Туреччина (76,7%), Молдова (13,4%), Узбекистан (2,5%), США (2,2%), Італія (2,0%) тощо. Із загального обсягу експорту українського винограду у 2018 р. (88,4 т) 13,8 т, або 15,6%, надійшло до країн Європи, з них 95,5% – це експорт до Латвії. Основна ж частка українського експортованого винограду у 2018 р. (83,3%) надійшла до Білорусі. По позиції «вино виноградне, сушло виноградне» в експортно-імпортному балансі України основна частка експортованої продукції відправлена до країн СНГ (Грузії, Молдови, Білорусі, Вірменії тощо) – 80,2%, до Європи надійшло 7,3%, до країн Азії – 11,3% від загального експорту українського вина. Щодо імпорту – понад половини продукції за даною позицією поставлена в Україну з країн Європи – 54,0%, а саме: з традиційно виноробних країн – Італії, Іспанії, Угорщини тощо [9].

Слід зазначити, що для України світовий ринок винограду та виноробної продукції представляє значний інтерес з точки зору експортного резерву вітчизняного виноградарства та виноробства. Зокрема, країни ЄС лише на 75% покривають внутрішні потреби споживання винограду за рахунок власного виробництва, що могло б стати потенційною нішею серед реальних напрямів диверсифікації галузей вітчизняного агробізнесу, у тому числі виноградарства. Водночас аналіз офіційних даних органів державної статистики свідчить, що на даному етапі розвитку динамічні тенденції та загальний стан вітчизняної виноградарсько-виноробної галузі не повною мірою сприяють гідному представленню її продукції на світовому ринку (табл. 1).

Хоча валовий збір винограду в Україні по роках зазнавав коливань, а в останні два роки навіть мав позитивну динаміку, більш глибокий аналіз свідчить, що збільшення обсягів виробництва винограду у 2017–2018 рр. відбулося виключно за рахунок підвищення урожайності культури.

Динаміка показників виробництва винограду в Україні в усіх категоріях господарств

Рік	Площа виноградників в плодоносному віці			Валовий збір винограду із загальної площі, тис. т	Урожайність, ц/га
	Усього, тис. га	2018 р. у % до даного	У % до попереднього року		
1990	143,3	27,8	х	835,7	53,8
2000	99,4	40,0	69,4	513,8	51,7
2008	70,9	56,1	71,3	415,3	58,6
2013	67,1	59,3	94,6	575,4	85,8
2014	44,2	90,0	65,9	435,6	98,6
2015	41,8	95,2	94,6	386,3	92,3
2016	42,7	93,2	102,2	377,8	88,4
2017	40,3	98,8	94,4	409,6	99,3
2018	39,8	х	98,8	459,2	115,5

Джерело: складено на основі [10, с. 155–156; 11, с. 121, 122; 12, с. 320–321; 13].

Водночас площі виноградників у плодоносному віці в Україні мали стійку тенденцію до зменшення не тільки з незалежних від національної економіки причин у період 2014–2018 рр., а й протягом усього проаналізованого періоду, що наочно демонструють дані табл. 1. Як результат, у 2018 р. площі виноградників у плодоносному віці в Україні склали лише 27,8% від рівня 1990 р., 59,3% від рівня 2013 р., і на сьогодні це є найменший показник з 1990 р. Таке динамічне скорочення площ під виноградними насадженнями свідчить про загальний занепад галузі, причому не лише виноградарства, а й виноробства, для якого виноградарство є сировинною базою. І дійсно, порівняно з 2013 р. у 2017 р. виробництво вин в Україні зменшилося більше, ніж на 18%, склавши 10,4 млн дал, виробництво коньяку та бренді – на 46,7%, тобто майже на половину (табл. 2) [14].

При цьому, якщо ринок тихих вин після обвалу у 2014 р. поступово ставав більш-менш стабільним, то виробництво ігристих вин різко скоротилося, на що відчутно вплинула втрата Криму, де залишилося майже половина виноградників, а також основного ринку збуту – Росії. Виробництво виноматеріалів у 2018 р. збільшилося порівняно з попереднім роком у цілому на 5,5%, у груповому асортименті збільшення досягнуто по позиціях: виноматеріали для шампан-

ського та ігристих вин (на 2,0%), коньячні (25,2%), столові (7,2%), у той час, як обсяг виробництва виноматеріалів кріплених різко зменшився і склав у 2018 р. лише 33,2% від рівня попереднього року [15].

Окремо слід звернути увагу на показник питомої ваги власно вирощеного винограду для переробки на виноматеріали. Так, у 2018 р. він становив лише 26,2% (табл. 3), при цьому частка навіть найбільш вживаних для переробки сортів варіює від 36,2% по Аліготе до 8,2% по Совіньону [16]. Якщо у 2011 р. питома вага власно вирощеного винограду для переробки складала 33,8%, то в наступні роки вона щорічно динамічно зменшувалась і досягла у 2017 р. лише 15,6%, що на 18,2 в. п. менше рівня 2011 р. Водночас у 2018 р. переробка винограду власного виробництва зросла до 26,2%, і це найвищий показник за останні 6 років, хоча він так і не досяг рівня 2013 р.

Таким чином, слід визнати, що в Україні сьогодні не здійснюються суттєві кроки щодо використання наявного природного потенціалу для нарощування власного виробництва винограду та виноробної продукції як для внутрішніх потреб, так і для збільшення їх експорту. Суттєвим чинником у цьому напрямі мала б стати виважена сортова політика. Зокрема, завдяки сприятливим ґрунтово-кліматичним умо-

Таблиця 2

Виробництво виноробної продукції в Україні, млн дал

Назва продукції	Рік						
	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Коньяк, бренді	4,7	4,6	4,5	2,6	3,0	2,8	2,4
Вино ігристе (крім вина «Шампанське»)	5,5	5,5	5,4	3,6	4,8	4,7	3,7
Вино з концентрацією спирту не > 15%	11,4	8,6	7,3	4,7	6,7	6,1	6,7

Джерело: складено на основі [14].

Переробка винограду на виноматеріали в Україні за джерелами надходження

Рік	Перероблено винограду на виноматеріали, тис. т		Питома вага власно виробленого винограду, %	Зміна питомої ваги до попереднього року, в. п.	
	Усього	З них:			
		власно виробленого			купленого
2011	353,9	119,6	230,9	33,8	
2012	329,6	92,2	235,1	28,0	-5,8
2013	425,4	113,7	308,7	26,7	-1,3
2014	228,9	39,2	189,7	17,1	-9,6
2016	253,9	42,5	211,4	16,7	-0,4
2017	270,8	42,3	228,5	15,6	-1,1
2018	274,0	71,8	202,2	26,2	+10,6

Джерело: складено на основі [16–18].

вам значні перспективи має вирощування столових сортів винограду – як для повноцінного задоволення попиту населення у свіжій продукції, так і для інших потреб вітчизняного продовольчого ринку, а також для експорту. У товарній структурі роздрібного товарообороту підприємств в Україні питома вага позиції «Свіжі плоди, ягоди, виноград, горіхи» складає від 0,9% у 2008 р. до 1,8% у 2017 р. із динамічним щорічним приростом [19].

Вважаємо, що істотним недоліком столового виноградарства в Україні є невелика питома вага в промисловому асортименті сортів раннього строку дозрівання, які мають високі товарні якості. Саме за рахунок збільшення площ сортів винограду надраннього, дуже раннього та раннього строків дозрівання можна було б досягти нормативного споживання населенням свіжого винограду, з одного боку, та підвищення прибутковості виноградарських підприємств за рахунок високої ціни на ранню виноградну продукцію – з іншого боку. Особливо актуально це для півдня України, де рано розпочинається курортний сезон і можна суттєво збільшити обсяги реалізації свіжого столового винограду за вищою ціною, задовольнивши попит відпочиваючих у червні – липні завдяки сортам надраннього та раннього строків дозрівання. Крім того, вважаємо за доцільне проводити закладення нових виноградних плантацій за рахунок столових сортів винограду з різними строками дозрівання, тобто активно впроваджувати у виробництво свіжого столового винограду технологію «виноградного конвеєра». Економічна ефективність функціонування «виноградного конвеєра» буде полягати в збільшенні строків та обсягів споживання свіжого раннього винограду населенням до 4 місяців на рік, а тривале зберігання пізніх сортів подовжить цей період до 7–8 місяців; а також у скороченні у 2–3 рази кратності обробок отрутохімікатами та зростанні рентабельності виробництва столового винограду.

Звернувшись до офіційної статистики, зазначимо, що у 2018 р. за рахунок державної підтримки вітчизняних виробників аграрної продукції вже було сформовано 1 255 га нових насаджень зерняткових, кісточкових, ягідних, горіхоплідних культур і виноградикив, що, своєю чергою, посприяло створенню 1 тис. постійних і 5 тис. сезонних робочих місць на селі [20]. У 2019 р. відповідно до державної Програми підтримки розвитку хмелярства, закладки молодих садів, виноградників та ягідників вітчизняним аграріям буде виділено ще 400 млн грн, з яких половина – на будівництво холодильників із РГС і камер швидкого заморожування, придбання сортувальних ліній та сублімації, купівлю переробного обладнання для виготовлення натуральних соків і плодово-ягідних вин із власної сировини, а 160,3 млн грн – для компенсації витрат на придбання посадкового матеріалу [21]. Зважаючи на постійне, динамічне скорочення загальних і плодоносних площ виноградників у країні та враховуючи наявність діючих державних програм допомоги вітчизняним виробникам виноградної та садівничої продукції, вважаємо, що розширення площ саме під ранньостиглими сортами столового винограду, уміле, наукове впровадження технології «виноградного конвеєра» при закладенні нових виноградних плантацій мало б стати істотним резервом підвищення економічної ефективності конкурентоспроможності та діяльності українських виноградарських підприємств і вітчизняної виноградарської галузі в цілому.

Сортовий склад технічних сортів винограду, які становлять основу вітчизняного виноробства, представлений у посадках 23 технічними сортами винограду, що становить 46,9% від загальної кількості сортів, придатних для вирощування в Україні згідно з Державним реєстром на 2018 р. [22].

Сортовий стан винограду, що переробляється на виноматеріали в Україні, представлено переважно такими сортами, як Аліготе, Каберне, Совіньон, Мускат, Шардоне тощо (табл. 4) [23]. Частка їх у загальному

Перероблення винограду на виноматеріали в Україні у 2018 р.

Найменування сортів винограду	Перероблено винограду на виноматеріали, т			у % до 2017 р.	Із загальної кількості винограду, переробленого на виноматеріали, т		
	2018 р.	у % до загального підсумку	2017 р.		Власно вироблений	Куплений	Питома вага власно вирощеного, %
Перероблено винограду за сортами – усього	274051,9	100,0	270850,2	101,2	71830,2	202221,7	100,00
з нього:							
Аліготе	29001,2	10,6	26216,9	110,6	10506,8	18494,4	14,6
Бастардо магарацький	7771,8	2,8	8008,8	97	1482,6	6289,2	2,1
Каберне Совіньйон	25939,3	9,5	24980,8	103,8	6901,1	19038,2	9,6
Мерло	14802,5	5,4	11599,3	127,6	3436,9	11365,6	4,8
Мускат	19788,5	7,2	17881,8	110,7	2748,3	17040,2	3,8
Одеський чорний	7461,5	2,7	6393,3	116,7	1572,6	5888,9	2,2
Піно	12122,6	4,4	13281,0	91,3	1734,0	10388,6	2,4
Рислінг	12401,2	4,5	12764,9	97,2	4802,1	7599,1	6,7
Ркацителі	15396,2	5,6	13638,9	112,9	6559,8	8836,4	9,1
Первенець Магарача	...	...	4753,4	...	...	-	...
Подарок Магарача	...	...	867,0	...	...	-	...
Сапераві (північний)	10745,7	3,9	9414,4	114,1	1681,5	9064,2	2,3
Совіньйон	12248,8	4,5	11733,9	104,4	1003,1	11245,7	1,4
Сухоліманський	4463,9	1,6	2748,0	162,4	314,0	4149,9	0,4
Трам'єнер рожевий	4782,7	1,8	3513,2	136,1	74,7	4708,0	0,1
Фетяска (Леанка)	4242,2	1,6	2699,6	157,1	2091,8	2150,4	2,9
Цитронний Магарача	...	...	...	...	...	...	...
Шардоне	23756,5	8,7	26264,0	90,5	8545,8	15210,7	11,9
Інші	64751,4	23,6	73832,0	87,7	14129,2	50622,2	19,7

Джерело: складено на основі [16; 23].

обсязі переробленого винограду хоча й зазнає незначного коливання по роках (55,8% у 2013 р., 53,3% у 2014 р., 48,4% у 2015 р., 49,3% у 2016 р., 39,5% у 2017 р., 40,5% у 2018 р.), але при цьому простежується тенденція до скорочення – на 7,4 в. п. у 2015 р., на 6,5 в. п. у 2016 р., на 15,3 в. п. у 2018 р. порівняно з 2013 р. [7; 18; 23].

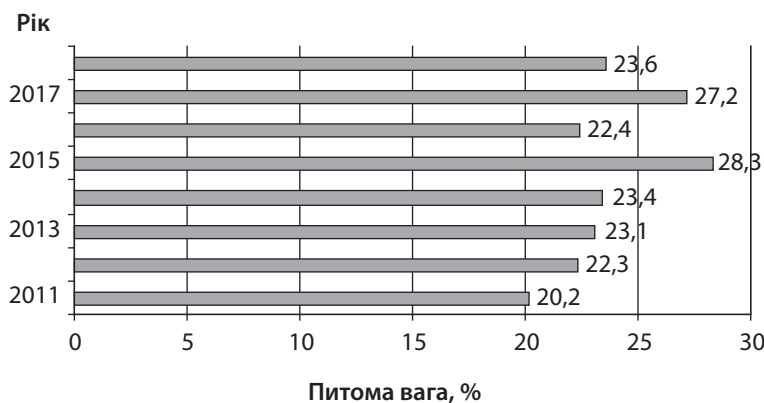
Водночас негативним є щорічне, починаючи з 2011 р., збільшення питомої ваги так званих інших сортів винограду в сортименті переробленої сировини – з 20,2% у 2011 р. до 23,6% у 2018 р. (рис. 1).

І хоча у 2018 р. відмічено незначне зниження цього показника порівняно із 2017 р., негативна тенденція попередніх років свідчить про використання для виробництва вина та іншої продукції виноробства, по-перше, великої кількості різних сортів винограду, по-друге, не завжди кращих, а іноді навіть не придатних для виробництва вина, що, безумовно, позначається на якості кінцевого продукту. В умовах інтеграції України до Європейського Співтовариства

з його високими стандартами та регламентами якості це різко знижує конкурентоспроможність української виноробної продукції на європейському та світовому ринках. Звернувшись до світового досвіду, зазначимо, що в Німеччині, зокрема, районується усього 12 сортів винограду для виноробства [24, с. 182]. В умовах пріоритетного розвитку виноробства України в напрямі виробництва вин з контрольованим найменуванням за місцем походження, сортових вин кількість сортів технічного винограду для переробки має безперечно скорочуватися, що забезпечить якість, а отже, конкурентоспроможність вітчизняної виноробної продукції на європейському та світовому ринках.

ВИСНОВКИ

Підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС поставило вітчизняне виноградарсько-виноробне виробництво в нерівні, неконкурентні умови з лідерами світового виробництва винограду і вина.

Рис. 1. Динаміка питомої ваги винограду інших сортів у загальному обсязі переробки на вино матеріали в Україні

Джерело: складено на основі [7; 18; 23].

Перебуваючи в занепаді, про що свідчить проведений у дослідженні аналіз офіційних статистичних даних у динаміці за ряд років, вітчизняна виноградарсько-виноробна галузь потребує не просто розвитку, а кардинальних, масштабних змін, що стосуються багатьох аспектів. У ряду першочергових завдань, на наше переконання, стоїть необхідність удосконалити сортово-політику вітчизняного виноградарства як чинник підвищення економічної ефективності функціонування підприємств галузі, у тому числі переробних. Вважаємо, що вітчизняне виноробство терміново потребує кардинальних змін у підходах до розвитку сировинної бази. У тому числі мова йде не тільки про відновлення та розширення площ під технічні сорти винограду та підвищення їх урожайності, а й про вдосконалення сортового складу винограду, який вирощується для потреб виноробства відповідно до регламентів і стандартів Європейського Союзу. Вдосконалення, оптимізація розміщення та спеціалізації – як на окремих підприємствах, так і у виноградарських регіонах країни в цілому – сьогодні потребує сортова структура всіх виноградних насаджень як технічного, так і столового напрямку. ■

ЛІТЕРАТУРА

- 1. Агєєва І. М., Небєснюк Ю. В.** Дослідження сучасного стану та напрямів побудови стратегії відновлення виноградарства та виноробства в Україні. *Економіка харчової промисловості*. 2016. Том 8. Вип. 4. С. 58–66.
- 2. Петричко М. М.** Виноградарсько-виноробна галузь як об'єкт інвестування в інноваційній економіці. *Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія «Економіка»*. 2014. Вип. 2 (2). С. 31–37.
- 3. Кучеренко В. М.** Формування та розвиток аграрної ринкової інституції виноробної галузі: автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.03. Київ, 2016. 25 с.
- 4. Гаркуша О. Ю.** Механізм регулювання розвитку виноробної галузі України : дис. ... канд. екон. наук : 08.00.03. Кривий Ріг, 2015. 250 с.
- 5. Белоус І. В.** Стратегія розвитку виноградарства і виноробства України та передумови виходу їх продукції на світовий ринок : монографія. Одеса, 2014. 204 с.

6. Каламан О. Б. Основні напрями ефективного розвитку виноградарсько-виноробних підприємств в сучасних ринкових умовах. *Економіка: реалії часу*. 2015. № 5. С. 64–68.

7. Фурдак М. М. Стратегія підвищення ефективності діяльності виноградарсько-виноробних підприємств : дис. ... канд. екон. наук : 08.00.04. Харків, 2015.

8. Бондаренко С. А. Теоретико-методологічні засади системного забезпечення стійкого інноваційного розвитку виноробних підприємств: дис. ... д-ра екон. наук : 08.00.04. Одеса, 2018. 755 с.

9. Зовнішня торгівля окремими видами товарів за країнами світу за січень – грудень 2018 р. / Державна служба статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2018/zd/e_iovt/arh_iovt2018.htm

10. Рослиництво України. 2015 р. : статистичний збірник. Київ : Державна служба статистики України, 2016. 180 с.

11. Сільське господарство України. 2016 р. : статистичний збірник. Київ : Державна служба статистики України, 2017. 235 с.

12. Статистичний щорічник України за 2017 р. / за ред. І. Є. Вернера. Київ : Державна служба статистики України, 2018. 541 с.

13. Виробництво культур багаторічних у 2018 р. / Державна служба статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2017/sg/pvzu/arch_pvzu.htm

14. Виробництво окремих видів промислової продукції за 2011–2017 рр. / Державна служба статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2006/pr/prm_ric/prm_ric_u/vov2005_u.html

15. Виробництво вино матеріалів у груповому асортименті, використання спирту-ректифікату за регіонами у 2017 році. Виробництво вино матеріалів у груповому асортименті, використання спирту-ректифікату за регіонами у 2018 році / Державна служба статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2018/sg/pvvv/arh_pvvv_u.html

16. Перероблення винограду на вино матеріали у 2018 році / Державна служба статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2018/sg/pvvv/arh_pvvv_u.html

17. Переробка винограду та виробництво вино матеріалів у 2011, 2012, 2013, 2014 роках / Державна служба статистики України. URL: https://ukrstat.org/uk/express/expr2012/expres_2012.html; https://ukrstat.org/uk/express/expr2013/expres_u_2013.html; https://ukrstat.org/uk/express/expr2014/12_14/expres_u_2014.html

18. Перероблення винограду та виробництво вино-матеріалів у 2016 році : статистичний бюлетень. Київ : Державна служба статистики України, 2017. 11 с.
19. Товарна структура роздрібного товарообороту підприємств в Україні / Державна служба статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2016/sr/tsrtp/tsrtp_u.htm
20. Уряд планує збільшити частку фермерських господарств до 10%. URL: <http://nadrda.gov.ua/urjad-planuie-zbilshiti-chastku-fermerskih-gospodarstv-do-10/>
21. «Деякі питання державної підтримки розвитку виноградарства, садівництва і хмелярства» : Наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України від 18.12.2018 р. № 598 з додатками. URL: <http://document.ua/dejaki-pitannja-derzhavnoyi-pidtrimki-rozvitku-vinogradarstv-doc378650.html>
22. Державний реєстр сортів рослин, придатних для поширення в Україні на 2018 рік. Київ, 2018. 447 с.
23. Перероблення винограду на виноматеріали у 2017 році / Державна служба статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2018/sg/pvkv/arh_pvkv_u.html
24. Аграрний сектор розвитку України (стан і перспективи розвитку) / Присяжнюк М. В., Зубець М. В., Саблук П. Т. та ін. Київ : ННЦ ІАЕ, 2011. 1008 с.
25. **Зінчук Т.** Географічні зазначення агропродовольчої продукції як інтелектуальна складова євроінтеграційної перспективи України. <http://znau.edu.ua/images/images-news/2016/05/konf%D0%97%D1%96%D0%BD%D1%87%D1%83%D0%BA%20%D0%A2.%D0%9E.ppt>

REFERENCES

- Aheieva, I. M., and Nebesniuk, Yu. V. "Doslidzhennia suchasnoho stanu ta napriamiv pobudovy stratehii vidnovlennia vynogradarstva ta vynorobstva v Ukraini" [Study of the Current Status and Directions of Building the Strategy of Restoration Wine Culture and Winemaking in Ukraine]. *Ekonomika kharchovoi promyslovosti*, vol. 8, no. 4 (2016): 58-66.
- Belous, I. V. *Stratehiia rozvytku vynogradarstva i vynorobstva Ukrainy ta peredumovy vykhodu yikh produktsii na svitovyi rynok* [Strategy for the Development of Viticulture and Winemaking in Ukraine and Prerequisites for Their Production on the World Market]. Odesa, 2014.
- Bondarenko, S. A. "Teoretyko-metodolohichni zasady systemnoho zabezpechennia stiikoho innovatsiinoho rozvytku vynorobnykh pidpriemstv" [Theoretical and Methodological Principles of Sustainable Innovation Development System Support of Winemaking Enterprises]: *dys. ... d-ra ekon. nauk* : 08.00.04, 2018.
- Derzhavnyi reiestr sortiv roslyn, prydatnykh dlia poshyrennia v Ukraini na 2018 rik* [State Register of Plant Varieties Suitable for Dissemination in Ukraine in 2018]. Kyiv, 2018.
- Furdak, M. M. "Stratehiia pidvyshchennia efektyvnosti diialnosti vynogradarsko-vynorobnykh pidpriemstv" [Strategy for Improving the Efficiency of the Activities of the Wine-growing Enterprises]: *dys. ... kand. ekon. nauk* : 08.00.04, 2015.
- Harkusha, O. Yu. "Mekhanizm rehuliuвання rozvytku vynorobnoi haluzi Ukrainy" [Mechanism of Regulation of Development of Ukrainian Wine Industry]: *dys. ... kand. ekon. nauk* : 08.00.03, 2015.
- Kalaman, O. B. "Osnovni napriamy efektyvnoho rozvytku vynogradarsko-vynorobnykh pidpriemstv v suchasnykh

- rynkovykh umovakh*" [The Main Directions of Viticulture and Winemaking Effective Development in Modern Market Conditions]. *Ekonomika: realii chasu*, no. 5 (2015): 64-68.
- Kucherenko, V. M. "Formuvannia ta rozvytok ahrarnoi rynkovoi instytuttsii vynorobnoi haluzi" [Formation and Development of Agricultural Market Institution of Wine Industry]: *avto-ref. dys. ... kand. ekon. nauk* : 08.00.03, 2016.
- [Legal Act of Ukraine] (2018). <http://document.ua/dejaki-pitannja-derzhavnoyi-pidtrimki-rozvitku-vinogradarstv-doc378650.html>
- "Pererobka vynohradu ta vyrobnytstvo vynomaterialiv u 2011, 2012, 2013, 2014 rokakh" [Grape Processing and Wine Production in 2011, 2012, 2013, 2014]. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. https://ukrstat.org/uk/express/expr2012/expres_2012.html; https://ukrstat.org/uk/express/expr2013/expres_u_2013.html; https://ukrstat.org/uk/express/expr2014/12_14/expres_u_2014.html
- "Pereroblennia vynohradu na vynomaterialy u 2017 rotsi" [Grape Processing for Wine in 2017]. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2018/sg/pvkv/arh_pvkv_u.html
- "Pereroblennia vynohradu na vynomaterialy u 2018 rotsi" [Grape Processing for Wine in 2018]. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2018/sg/pvkv/arh_pvkv_u.html
- Pereroblennia vynohradu ta vyrobnytstvo vynomaterialiv u 2016 rotsi : statystychni biuleten* [Grape Processing and Wine Production in 2016: a Statistical Bulletin]. Kyiv: Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy, 2017.
- Petrychko, M. M. "Vynogradarsko-vynorobna haluz yak ob'ekt investuvannia v innovatsiinii ekonomitsi" [Vineyard and Winery Industry as Investment Objects in Innovative Economy]. *Naukovyi visnyk Mukachivskoho derzhavnogo universytetu. Seriiia «Ekonomika»*, no. 2 (2) (2014): 31-37.
- Prysiazhniuk, M. V. et al. *Ahrarnyi sektor rozvytku Ukrainy (stan i perspektyvy rozvytku)* [Agrarian Sector of Development of Ukraine (State and Prospects of Development)]. Kyiv: NNTs ІАЕ, 2011.
- Roslynnnytstvo Ukrainy. 2015 r.: statystychni zbirnyk* [Crop of Ukraine. 2015: Statistical compilation]. Kyiv: Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy, 2016.
- Silske hospodarstvo Ukrainy. 2016 r.: statystychni zbirnyk* [Agriculture of Ukraine. 2016: Statistical compilation]. Kyiv: Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy, 2017.
- Statystychni shchorichnyk Ukrainy za 2017 r.* [Statistical Yearbook of Ukraine for 2017]. Kyiv: Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy, 2018.
- "Tovarna struktura rozdrіbnogo tovarooborotu pidpriemstv v Ukraini" [Commodity Structure of Retail Trade Turnover of Enterprises in Ukraine]. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2016/sr/tsrtp/tsrtp_u.htm
- "Uriad planuie zbilshyti частку fermerskykh gospodarstv do 10%" [The Government Plans to Increase the Share of Farms to 10%]. <http://nadrda.gov.ua/urjad-planuie-zbilshiti-chastku-fermerskih-gospodarstv-do-10/>
- "Vyrobnytstvo kultur bahatorichnykh u 2018 r." [Production of Perennial Crops in 2018]. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2017/sg/pvzu/arch_pvzu.htm
- "Vyrobnytstvo okremykh vydiv promyslovoi produktsii za 2011–2017 rr." [Production of Certain Types of Industrial Products for 2011–2017]. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy.

http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2006/pr/prm_ric/prm_ric_u/vov2005_u.html

"Vyrobnystvo vynomaterialiv u hrupovomu asortymenti, vykorystannia spyrtu-rektyfikatu za rehionamy u 2017 rotsi. Vyrobnystvo vynomaterialiv u hrupovomu asortymenti, vykorystannia spyrtu-rektyfikatu za rehionamy u 2018 rotsi" [Production of Wine Materials in Group Assortment, Use of Rectified Alcohol, by Region in 2017. Production of Wine Materials in Group Assortment, Use of Rectified Alcohol by Region in 2018]. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2018/sg/pvvv/arh_pvvv_u.html

"Zovnishnia torhivlia okremymy vydamy tovariv za krai-namy svitu za sichen - hruden 2018 r." [External Trade in Selected Commodities by Countries of the World for January– December 2018]. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2018/zd/e_iovt/arh_iovt2018.htm

Zinchuk, T. "Heohrafichni zaznachennia ahroprodo-vochnoi produktsii yak intelektualna skladova yevrointehratsiinoi perspektyvy Ukrainy" [Geographical Indications of Agro-food Products as an Intellectual component of Ukraine's European Integration Perspective]. <http://znau.edu.ua/images/images-news/2016/05/konf/%D0%97%D1%96%D0%BD%D1%87%D1%83%D0%BA%20%D0%A2.%D0%9E.ppt>

УДК 332.2.021
JEL: Q15

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ВПРОВАДЖЕННЯ РИНКУ ЗЕМЛІ ТА ПРОВЕДЕННЯ ЗЕМЕЛЬНОЇ РЕФОРМИ В УКРАЇНІ

©2019 ГАВРИСЬ П. О., ГАВРИСЬ О. М.

УДК 332.2.021
JEL: Q15

Гавриць П. О., Гавриць О. М. Актуальні питання впровадження ринку землі та проведення земельної реформи в Україні

Метою статті є вивчення проблем зняття мораторію на продаж земель сільськогосподарського призначення та впровадження вільного обігу таких земель. У статті проаналізовано аргументи як прихильників, так і супротивників впровадження вільного обігу земель сільськогосподарського призначення. Спрогнозовано як короткострокові, так і довгострокові наслідки негайного та безумовного зняття мораторію, як це вимагається прихильниками впровадження вільного обігу земель сільськогосподарського призначення. Обґрунтовано прогноз негативних наслідків від негайного та безумовного зняття мораторію. Зокрема, очікується, що цей крок призведе до концентрації основної маси земельних угідь у власності невеликої кількості великих інвесторів, і, як наслідок, до зниження продуктивності використання землі сільськогосподарського призначення через використання землі для виробництва сільськогосподарської продукції з більш низькою доданою вартістю порівняно з малими та середніми фермерськими господарствами. Також прогноуються такі довгострокові негативні соціально-економічні наслідки, як зниження зайнятості сільського населення та, як результат, – створення передумов для подальшої міграції працездатного населення за кордон. Визначено принципові відмінності між простим зняттям мораторія та проведенням повноцінної земельної реформи. Запропоновано перелік основних завдань земельної реформи, яка має бути здійснена перед відкриттям ринку земель сільськогосподарського призначення, а також детальний перелік основних напрямків та окремих елементів цієї реформи. При цьому до основних напрямків віднесено заходи правового регулювання, економічні та фіскальні заходи, а також організаційно-технічні заходи, які створюють засади для організації справжнього ринку земель сільськогосподарського призначення, функціонування якого дійсно забезпечило б дотримання законних інтересів як власників паїв, так і держави та українського народу в цілому.

Ключові слова: ринок землі, земельна реформа, землі сільськогосподарського призначення, вартість землі, мораторій на продаж земель сільськогосподарського призначення.

DOI:

Табл.: 1. Бібл.: 19.

Гавриць Петро Олександрович – кандидат економічних наук, внутрішній аудитор відділу внутрішнього аудиту, Хереус Холдінг ГмБХ (Хереусштрассе, 12-14, Ханау, 63450, Німеччина)

E-mail: petro.gavrys@gmail.com

ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-1493-8721>

Гавриць Олександр Миколайович – кандидат економічних наук, професор, професор кафедри комерційної, торговельної та підприємницької діяльності, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут» (вул. Кирпичова, 2, Харків, 61002, Україна)

E-mail: agavrys@gmail.com

ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-7394-6276>

УДК 332.2.021
JEL: Q15

UDC 332.2.021
JEL: Q15

Гавриць П. А., Гавриць А. Н. Актуальные вопросы внедрения рынка земли и проведения земельной реформы в Украине

Целью статьи является изучение проблем снятия моратория на продажу земель сельскохозяйственного назначения и внедрения свободного оборота таких земель. В статье проанализированы аргументы как сторонников, так и противников внедрения свободного оборота земель сельскохозяйственного назначения. Спрогнозированы как краткосрочные, так и долгосрочные последствия немедленного и безусловного снятия моратория, как этого требуют сторонники внедрения свободного оборота земель сельскохозяйственного назначения. Обоснован прогноз негативных последствий от немедленного и безусловного снятия моратория. В частности, ожидается,

Gavrys P. O., Gavrys O. M. Topical Questions of the Land Market Introduction and Land Reform in Ukraine

The article is aimed at studying the problems of lifting the moratorium on the sale of agricultural land and the introduction of the free circulation of such land property. The article analyzes the arguments of both supporters and opponents of the introduction of free trade of agricultural land. Both the short-term and long-term effects of the immediate and unconditional lifting of the moratorium are forecasted, as required by proponents of the introduction of the free circulation of agricultural land property. The forecast of negative consequences because of the immediate and unconditional lift-